

*Рубашенко М. А.,
к.ю.н., доцент,
доцент кафедри кримінального права,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ПУБЛІЧНІ ЗАКЛИКИ ДО ПІДТРИМКИ ДІЙ АГРЕСОРА ТА ДО СПІВПРАЦІ З АГРЕСОРОМ: ПРОБЛЕМИ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ЗАКОНОДАВЧОЇ НОВЕЛИ

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 3 березня 2022 року КК України було доповнено статтею 111–1 «Колабораційна діяльність» [1]. При цьому в різних частинах нової статті встановлено кримінальну відповідальність за різні форми колабораціонізму та відповідно різні суспільно небезпечні діяння. Фактична потреба в негайній протидії сприянню громадян України та юридичних осіб Російській Федерації

у здійснення агресії проти України та зростаючий суспільний попит на криміналізацію колабораціонізму спонукали законодавця до швидкого прийняття відповідного закону. Як наслідок, отримана в підсумку кримінально-правова новела має низку недоліків як технічного, так і змістовного характеру.

Колабораційна діяльність за ч.1 ст.111–1 КК України може виражатися у двох альтернативних формах інформаційних дій: 1) публічне заперечення здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України; 2) публічні заклики до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора (далі – *агресора*), до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України.

Поняття публічного заклику в науці кримінального права не є новим. Це усталений наскрізний термін, що неодноразово зустрічається в тексті Особливої частини. І хоча залишається чимало дискусійних його аспектів, загалом під *закликом* слід розуміти інформаційну дія, яка полягає у висловленні (повідомленні) адресату в будь-якій формі інформації, зміст якої спрямований викликати в нього бажання (намір) учинити певне суспільно небезпечне діяння – *subsequent crime*, тобто певні дії чи бездіяльність, до вчинення яких може згідно тієї чи іншої статті КК закликати суб'єкт заклику та які можуть унаслідок цього вчинюватися [2].

Стосовно ч.1 ст.111–1 КК *subsequent crime* – це активна або пасивна поведінка, що полягає в підтримці рішень та/або дій агресора, у співпраці з ним або у невизнанні поширення державного суверенітету на тимчасово окуповані території України.

Заклик завжди має спонукальну (схиляльну) природу, тобто йдеться не просто про вираження особою своїх поглядів та доведення своєї позиції до відома адресату, але й про інформаційний вплив на адресат. При цьому схиляння може бути як явним («потрібно...», «слід...», «ми повинні...» і т.д.), так і прихованим за більш складними лінгвістичними конструкціями, бути так би мовити розлитим у тексті, чи різних його частинах. У другому випадку виникає потреба в проведенні лінгвістичної експертизи.

У ч.1 ст.111–1 КК передбачено три види діянь, до вчинення яких може схилятися адресат, тобто три види публічних закликів: **а)** до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора; **б)** до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора; **в)** до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України.

І. Підтримка дій агресора – це сприяння (допомога) його агресії чи пов'язаним з агресією діям або поділяння (схвалення) таких дій. Підтримка загалом за своїм змістом може охоплювати дві такі форми: а) підтримка-схвалення, б) підтримка-сприяння. Остання форма за змістом перетинається зі співпрацею з агресором, публічні заклики до якої альтернативно передбачені у ч.1 ст.111–1 КК. Співвідношення *підтримки дій/рішень агресора та співпраці з ним* може мислитися в таких трьох варіантах:

1) підтримка дій/рішень охоплює як підтримку-схвалення, так і підтримку-сприяння, при цьому друга означає лише односторонню підтримку-сприяння, поза як двостороння (тобто, взаємодія) охоплюватиметься співпрацею з агресором. Цей варіант трактування має недоліки семантичного характеру, оскільки незважаючи на те, що в суворому значенні поняття «співпраця» мало б передбачати тільки двосторонній контакт (усвідомлену взаємодію між щонайменше двома сторонами), юридична теорія і практика як співпрацю ідентифікує також і односторонню підтримку;

2) підтримка дій/рішень охоплює як підтримку-схвалення, так і підтримку-сприяння, при цьому друга означає як односторонню, так і двосторонню підтримку. За такого підходу дві альтернативні та самостійні форми публічних закликів, передбачені ч.1 ст.111–1 КК, охоплюють однакові діяння, що є недопустимим з точки зору правозастосування;

3) під підтримкою дій/рішень слід розуміти лише підтримку-схвалення і тоді будь-яка підтримка-сприяння повністю охоплюється співпрацею з агресором, як окремим різновидом *subsequent crime*.

Загалом будь-який варіант інтерпретації з означених трьох передбачає кваліфікацію відповідних публічних закликів особи за ч.1 ст.111–1 КК, проте останній видається більш вдалим.

Таким чином, зважаючи на те, що законодавець передбачив як окрему альтернативну форму публічні заклики до співпраці з агресором, підтримка-сприяння (допомога), яка за суттю є співпрацею в тій чи іншій її формі, не охоплюється підтримкою дій агресора. Остання включає в себе тільки підтримку-схвалення, тобто такі інформаційні дії, що полягають у висловленні схвалення чи позитивного ставлення, вияву симпатії до агресії чи пов'язаних з агресією дій агресора, виступі на захист або на боці агресора. Суб'єкт може закликати до схвалення як держави-агресора та її дій загалом (напр., заклик ставитися позитивно до застосування збройних сил державою-агресором чи вважати ці дії законними), так і до схвалення тих чи інших дій її окремих представників, а також як до схвалення дій у найбільш загальному вигляді, так і до схвалення цілком конкретних дій.

Підтримка рішень агресора (з тих же самих підстав – лише підтримка-схвалення) – це інформаційна дія, яка демонструє позитивне (схвальне) ставлення фізичної чи юридичної особи до рішень відповідних суб'єктів. Під рішенням слід розуміти не лише ті чи інші нормативно-правові або інші формалізовані акти агресора, але й обрання певного варіанту поведінки, виконання, здійснення чогось. Підтримка рішень – це з одного боку окремих випадок підтримки дій, адже прийняття певного рішення, доведення його до відома адресатів і його реалізація є сукупністю певних дій. З другого боку – рішення агресора з соціально-політичної (змістовної) точки зору може полягати не лише в діях, а й у бездіяльності. Прикладом рішення-бездіяльності може бути невиконання агресором вказівок Генеральної Асамблеї чи Ради Безпеки ООН, Міжнародного Суду ООН, невиконання домовленостей щодо безпеки гуманітарних коридорів або інше невчинення дій, що випливають із домовленостей з Україною (суб'єкт таким чином може закликати підтримати рішення агресора про невчинення відповідних дій).

Дії та рішення агресора можуть бути різними, однак це не будь-які дії чи рішення. Вони повинні бути релевантними до безпосереднього об'єкта цього кримінального правопорушення, тобто заподіювати шкоду охоронюваному цією статтею відноsinам або створювати реальну небезпеку її заподіяння. Публічні заклики до позитивних або нейтральних (не релевантних) стосовно цього об'єкта дій та рішень агресора не можуть вважатися колабораційною діяльністю. Не можуть, наприклад, кваліфікуватися за цією статтею публічні заклики до схвалення рішення агресора щодо виведення військ з території України чи проведення переговорів, за умови якщо такі рішення не спрямовані на ігнорування національних інтересів України.

II. Співпраця з агресором – це спільна діяльність (дії чи бездіяльність), співробітництво з агресором. У власному значенні співпраця – це взаємодія з агресором, яка передбачає двосторонній зв'язок (як об'єктивний, так і суб'єктивний), однак у широкому значенні це може бути і одностороння співпраця. У такому (широкому) розумінні співпраця є тотожною підтримці-сприянню і полягає у створенні відповідних сприятливих умов для здійснення агресором його дій, спрямованих на досягнення цілей агресії (повалення чи зміна конституційного ладу України, захоплення влади, захоплення та окупація чи анексія території, утримання окупованих територій). Співпраця (сприяння) може полягати в наданні різноманітних форм допомоги – інформаційної (напр., збір і надання певної інформації, забезпечення ворожої пропаганди), фінансової (напр., перерахування коштів на відповідні банківські рахунки, надання національної чи іноземної валюти), матеріальної (надання приміщень, транспортних засобів) чи іншої (приховування слідів

певної діяльності агресора, подолання супротиву мирного населення тощо). Співпраця може бути як двосторонньою, так і односторонньою (без домовленості з агресором, за власною ініціативою), як активною (напр., надання інформації чи зброї), так і пасивною, тобто бездіяльністю (напр., незабезпечення певними ресурсами військових формувань України, здійснюване відповідальними за це особами тощо).

Суб'єкт може публічно закликати як до сприяння державі-агресору і її діям загалом (напр., до скасування санкцій проти держави-агресора), так і до сприяння її окремим представникам (напр., звільнити шлях окремим ворожим підрозділам або надати допомогу окремим посадовим особам чи військовим), а також як до сприяння у найбільш загальному вигляді (напр., до всебічного сприяння як такого), так і до цілком конкретних дій (напр., надати конкретні відомості). Співпраця, до якої схиляється адресат, має бути релевантною до безпосереднього об'єкта цього кримінального правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність: Закон України від 3 березня 2022 року № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#n12>.

2. Рубашенко М. А. Публічні заклики до кримінальних правопорушень в Україні та деяких європейських країнах. Вісник Асоціації кримінального права України, 2021, № 1(15). С. 53. URL: <http://vakp.nlu.edu.ua/issue/view/14327>.

УДК [343.2/7:355.01](477)(082)
К82

Упорядкування та загальне редагування:

*Зміст опублікованих матеріалів відповідає змістові
поданих авторами рукописів*

Кримінально-правові відповіді на виклики воєнного стану
К82 в Україні : матеріали міжнар. наук. конф., м. Харків, 5 трав. 2022 р. /
упоряд. та заг. ред.: Ю. В. Баулін, Ю. А. Пономаренко ; Нац. юрид.
ун-т ім. Ярослава Мудрого ; Нац. шк. суддів України ; Громад. орг.
«Всеукр. асоц. кримін. права» ; НДІ вивч. проблем злочинності
ім. акад. В. В. Сташиса. – Харків : Право, 2022. – 310 с.
ISBN 978-966-998-417-3

- © Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2022
- © Національна школа суддів України, 2022
- © Громадська організація «Всеукраїнська
асоціація кримінального права», 2022
- © Науково-дослідний інститут вивчення
проблем злочинності імені академіка
В. В. Сташиса, 2022

ISBN 978-966-998-417-3